

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

Digressio 7. An & quatenus anima moueatur

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

comprehendat? Nam quod ait Simplicius contrariorum eandem esse scientiam; hoc ipsum est quod quaeritur, quomodo fieri posset ut contrarium vtrumque comprehendat, si cognoscens & cogniti necessaria similitudo sit. Quare aut cognitionis modum exponere illi non potuerunt, aut vnum contrarium ex altero cognosci voluerunt. Quod nil aliud est, quam cognosci ex accidenti & ratiocinationis vsu, quae nullum in bestiis & in irrationali anima locum habet.

Quod autem addit (quare & nomina sequuntur) ad posteriores solos pertinet, qui alterum duntaxat contrarium principium dixerunt aut animam esse: duobusque modis licet exponere. Aut eos ex sua quemque sententia rationem nominis reddidisse; aut ex nomine argumentum quaesisse ad suam sententiam comprobendam. Etenim qui calidum posuerunt, *ἄπο τοῦ θερμοῦ*, id est viucere, quod est feruere, dictum fuisse inquebant à calido; quasi anima calidum quidpiam sit & feruor. Qui verò frigidum, *ἄπο τοῦ ψυχροῦ*, animam *ἀπο τοῦ ψυχροῦ*, id est à frigido nominatam, ideoque frigidum quidpiam & aquam esse quod respiratione perenni, euentatione, ac refrigeratione sustentetur, dum prohibetur ne immoderatus cordis calor frigidum & aquam animae naturam absumat. Socrates quoque apud Platonem in Cratylo animam dictam fuisse, *ἄπο τοῦ ψυχροῦ* affirmavit, quod in corpore quidpiam sit *ἀπο τοῦ ψυχροῦ*, id est refrigerans ipsum, quo refrigerante cessante pereat corpus & moriatur. Vniuersam tandem hanc veterum sententiarum commemorationem concludit.

GENERALIS DISPUTATIO
aduersus eos, qui motu animam definiunt.

CAPVT III.

Veterum sententias haecenus commemoratas expendit deinceps Philosophus & confutat: quam verè tertiam huius libri partem esse ait Auerroes. Tria verò praesertim fuisse dictum est, quae illi agnouerunt in anima; eam inquam principium esse motus, principium esse cognitionis, & esse incorpoream tenuissimamque substantiam. Motus tamen & cognitio potissimum tribuebantur illi: nam tertium propterea consequi videbatur, quod eiusmodi natura tenuis promptior ad motum sit faciliusque subeat & peruadat corpora: quam ob causam ignem aut aërem animam esse eorum aliqui affirmarunt. Quod si absolute diceretur de anima; non solum de rationali, quae incorporea prorsus est & spiritalis, sed & de ceteris verum esset: quippe conditione sua neque corpora sunt neque propriam sibi quantitatem habent, ut nec reliquae formae; sed & magis, quam illae, eluatae sunt à materia: sentiens praesertim, quae cognoscendi vi materialia omnia & corporea ad immaterialitatem quandam & incorporeitatem traducit, dum absque vlla mole in cognoscente cognita formae suscipiuntur. At peccarunt in eo, quod non absolute incorpoream esse animam pronuntiarunt, sed tenuissimum

quodpiam corpus. Aristoteles autem hoc tertio capite praetermissio, quod in disputatione non erat praecipuum; priora duo, motum & cognitionem, persequitur. Primumque vniuersè aduersus eos disputat, qui ex motu animam definiunt. Deinde Platonem seorsim ac Democritum aggreditur, qui animam primò mouere seipsam, deinde impellere corpus inquebant. Tum contra eos agit, qui harmoniam qualitatum esse voluerant. Post dubitationem exponit quandam, quae per se moueri animam probari videbatur. Mox ad Xenocratem sese conuertit, qui numerum esse mouentem seipsum dixerat. Inde transit ad eos, qui cognitionem spectantes ex elementis eam composuerant. Ac demum de animae partibilitate ac diffusione per corporum partes differit.

Digestio VII. An & quatenus Anima moueatur.

IN quibus illud statim intelligas, haud propterea philosophos hosce reprehendi, quod mouendi & cognoscendi vim agnouissent in anima; sed quod non satis sapienter philosophati de illis essent: motam eam inquebant mouere, maximeque mobili constare corpore, ut facile moueatur: aut ex rerum omnium componi principijs, ut cognoscat omnes. Atque quod ad rationes attinet, quibus eos aggreditur; sanè illas fatentur interpretes non omnino firmas esse ac necessarias, si per se considerentur accurataque demonstrationis trutina pensitentur: satis tamen eos urge-re, qui ita opinarentur, atque ad homines adferri ab Aristotele ex ijs, quae concedebantur ab illis.

Ergo cum animam omnino non moueri probare incipit, aduersus Platonem institui disputationem Philoponus & Simplicius & Themistius arbitrantur: longaque Philoponus oratione digreditur, ut eos ostendat non tam re, quam uocibus dissentire. Namque in 3. Physic. lib. Aristoteles quoque motum definiuit esse actum eius, quod est potestate, quatenus potestate; hoc est progressionem & viam à potestate ad actum. Idemque ipse in 3. huius operis libro animam affirmabit potestate esse ad res omnes intelligendas, actumque fieri intelligendo: & esse tabellae persimilem, in qua scriptum sit nihil, sed quid vis scribi possit. Nimirum dum ab huiusmodi potestate progreditur ad actum anima, mouebitur. Eademque anima ex vitio ad virtutem mutatur & rursus ex virtute ad vitium, quae velut priuatio & habitus sunt. Tum verò motus imperfectum actum significat, qui ad perfectionem tendit: & anima dum ab ignoratione ad scientiam, & à propositionibus ad Conclusionem progreditur, ab imperfecto ad perfectum tendit; mouetur ergo. Ad extremum ubi prius est & posterius, necesse est esse tempus; & ubi est tempus, oportet esse motum, ut in 4. Physic. demonstratur: at in anima prius est & posterius, dum non omnia simul, sed vnum post alterum, & principia prius, post conclusionem intelligit, priusquam vitium habet aut ignoracionem, posterius virtutem vel scientiam; igitur in ea quoque tempus est & motus: etsi haec non synonymè, sed omonymè in anima dixeris nominati.

Aristotelem quoque moueri animam concessisse.

Vt non nisi vocibus Platonem atque Aristotelem dissenfisse conficiant Philoponus atque Simplicius; Et Aristotelem quidem probare voluisse animam non moueri vilo illorum motuum, qui veri sunt, naturales, corporei, & omnibus notis: quibus plerique Platonis audientes aut legentes verba cogitare potuissent illam moueri.

Plato moueri animam dixerit.

Platonem autem cum incorpoream fecisset animam, optime vidisse non posse illam motibus hisce moueri, qualitate, quantitate, loco; sed intelligentibus quibusdam alijs maximeque vitalibus, quibus ab ignoratione progreditur ad scientiam cognitionibusque ceteris exornatur; aut semper, vel etiam per quietem & somnum, viuificat corpus; & ideo semper mouetur.

Quamobrem in his, quae de motu Aristoteles disputat, non tam contra Platonem agere credi posset, quam contra ceteros, qui & corpoream animam & corporeo motu mouentem fecerant. Nam de corporeis solis & naturalibus motibus eum fuisse loquutum, ex pluribus locis licet colligere. Quippe in tex. 36. ea citat, quae de motu in libris Physic. tradita fuerant: in quibus certum est de his duntaxat motibus fuisse dictum. Et in tex. 37. horum exempla proponit & in tex. 38. eorumdem species commemorat, lationem, alterationem, accretionem, decretionem. Et in eodem & consequenti textu accipit, quidquid mouetur esse in loco; animamque si moueatur in loco esse: locus autem corporearum rerum est proprius. Accedit motus diuisio in naturalem & violentum in tex. 40. quam constat esse motus eiusdem generis entium. Addit & loca, ad quae mouentur corpora, & in quibus quiescunt. Argumentatur etiam ex motu sursum & deorsum in eodem textu: & ex motu, quo mouetur corpus in tex. 41. & ex motu ab altero & pulsio in tex. 42. alijsque compluribus, quae corporeorum planè sunt motuum. Atque his animam ostendit moueri per se non posse; sed si moueatur, ex accidenti moueri corpore moto.

Animam ex accidenti moueri.

Quod & is admittit, & propositio illa confirmat in 2. Topic. libro cap. 3. motus nobis necesse est & quae in nobis sunt, omnia simul moueri; & illud in tex. 51. lib. 8. Physic. quia corpus mutat locum, & id quod existit in corpore: & ideo id, quod primum animalia mouet ad totius motum ex accidenti mouetur. Fieri namque non potest, quin dum totum mutat locum, partes quoque illius, tum quae integritatis sunt, tum quae essentiae, & accidentia, ac demum quidquid continetur in illo, simul cum illo mutet. Anima igitur vt per se non est in loco, sed ratione corporis; ita licet per se non moueatur, moto tamen corpore, quo continetur, moueatur necesse est. Consentiantque interpretes omnes, tum hoc loco, tum in commentarijs 8. libri Physic. & Alexander in 1. lib. de Anima cap. 6. & 2. lib. Natur. quaest. cap. 2. & 10. Namque si vegetatam & sentientem animas materiales spectes; vt elementi mistive inanimati forma ex accidenti mouetur totius motu, quoniam alligata est illi materia ab eaque pendet: ita & animas haec moueri necesse est, siue loco, siue qualitate aut quantitate; cum materiaque tum nouarum partium productione augeri, quarundamque subtractione minui. De ortu autem & interitu certum est omnibus oriri eas & interire

A cum corpore.

Maiores est de intelligente difficultas; quod ab ortu atque interitu immunis ea sit: cumque non extendatur cum corpore neque pendeat à materia, immobilis prorsus, tum per se, tum ex accidenti, esse videtur; quemadmodum de motricibus caelestium orbium mentibus in 8. Physic. lib. Aristoteles demonstrauit. Sanè ita iudicauit Antonius Bernardus in 21. li. Euerfionis singularis certaminis: eam inquam nec per se nec ex accidenti moueri cum corpore, in quo est; semper tamen esse vbi corpus est. Eo enim modo illi adest in omni loco, quo spiritalia entia alicui existenti in loco praesentia sunt, etsi nec per se nec ex accidenti moueantur: quoniam cum non sint permixta cum corpore, non perinde ac materialia entia trahuntur. Quare vt caelestis mens motrix modo est in oriente, modo in occidente aliave caeli parte, in qua fuerit stella quae ab immota illa mouetur; sic homo modo est hinc, modo ibi; nec tamen vilo modo mouetur illius anima. Quocirca propositionem illam, Motus nobis mouentur omnia quae sunt in nobis, ita interpretatur in 31. lib. sect. 6. vt de illis intelligatur, quorum essentia pendet à nobis: cuius generis non est anima nostra independens & abstracta. Nam & caelestes mentes etsi in corporibus illis sint, cum illis tamen non mouentur, quod ab illis earum essentia non pendeat.

Verum dum ita hic Auctor loquitur, tum ceteris omnibus aduerfatur; tum Aristotelis qui animam omnem ac praesertim intelligentem de qua maxime Plato & ceteri loquebantur, ex accidenti moueri concedunt. Esto namque, à materia non pendeat, formans tamen illius forma est humanaeque essentiae pars; non igitur potest totus homo moueri, quin omnes illius partes moueantur. Et si anima, vt essentialis forma, coniuncta cum corpore est; nequaquam mouebitur corpus, quin secum trahat animam, propter essentialem & mutuum nexum. Neque caelestes obiecit nobis mentes. Non enim sunt motorum orbium essentialis & formantes formae; sed mouedo solum assistunt, abstractae prorsus, per se subsistentes penitusque immobiles. Orbes quoque illos in eodem semper loco manere circaque idem centrum volui, Magnus Albertus monet. At quid Albertum memoro? Audi quid Alexander & Philoponus loquantur. Eorum alter in commentario 2. li. 5. Metaph. qui à Latinis sextus numeratur, exponens in caelo non solum motum, sed & quietem esse; circa idem, inquit, coeverti neque locum mutare, id ipsum quietere est. Itaque immobiliter mouetur; & cum mirabiliter moueatur, quiescit. Haec Alexander. Philoponus autem in Commentario ad tex. 19. li. 1. huius operis, Motus quoque circularis statio est, quia proprium semper locum tenet. Imò Aristotelis quoque sunt illa verba in tex. 76. li. 8. Physic. Mouetur & quiescit quodammodo sphaera: eundem enim occupat locum. Atqui animalium corpora transferuntur tota ex vno in alium locum. Itaque motrix caelorum mens potiori iure dici potest immobilis, quod in eodem semper maneat loco; quam anima nostra, quae licet ex accidenti, vere tamen mutat locum. Imò ex iam allegato Topic. loco argumentum sumas. Sermo enim Philofoho est cum illis, qui ponebant in nobis ideas velut nostris species & formas: quibus eas obiecit simul & immobiles futuras,

faturas, ipsorum scilicet positione, & motum in nostrorum corporum motu; quia motis nobis, quae cunctae in nobis sunt, mouentur. Atqui non maior cum nostris corporibus allerebatur esse illarum idearum nexus, quam sit intelligentis animae; imò minor cogitari debet; quippe ea integrè ac perfectè substantia assereretur esse. Constituiturque argumentum alter ille 8. Physic. locus, in quo de animalibus vniuersè & idè etiam de homine loquens, ad inuestigandam substantiam diuinarum mentium penitus abstractam, propositionem eam posuit; si corpus locum mutet mutare quoque id, quod est in corpore, quodque primum animalia mouet.

Iam si de alterationis & accretionis motu instituatür disputatio; nae inimpobis prorsus fuerit anima nostra. Neque enim per se neque ex accidenti calefit aut refrigeratur, aliave afficitur qualitate. Quoniam huiusmodi omnes qualitates ex materia educuntur, totamque ab ea vim suam habent; neque ad rem vllam quae materialis non sit aut à materia pendeat, deriuari queunt. Eandem ob causam neque in quantitate mutatur, neque maior aut minor efficitur. Quoniam tota vis quantitatis in extensione versatur; ipsa impartibilis est & inextensa, quia immaterialis & incorporea.

Tria in anima nostra consideranda.

Ergo vt paucis concludam, tria in hoc genere anima spectabis; primum, impartibilem & spiritalem eam esse; alterum, esse formam corporis essentialiter illi vnitam; Tertium, essentia tamen minime ab illo pendente. Quia impartibilis est & spiritalis, per se nullo motu moueri potest. Quod enim per se mouetur, partibile corpus esse, demonstratur in tex. 32. lib. 6. Physic. & ceterae item anima, quoniam ex accidenti ratione materiae, non per se, partibiles sunt; non per se, sed ex accidenti, corporis motu mouentur. Cum tamen impartibile quoque ex accidenti moueatur; vt puncta & huiusmodi cetera motu corporis quanti, in quo insunt; intelligens item anima ex accidenti loco mouetur, velut forma essentialiter cum corpore quanto mobilique iugata. At quoniam impermissam habet essentiam minimeque ab eo pendente; qualitatibus & quantitate, quae in eo suscipiuntur, nullo afficitur modo, neque alteratione accretioneve mouetur. Sed iam Aristotelis aduersus veteres illos argumentationes audiamus.

TEXTVS.

Ἐποικίλιον ὃ ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ κινῆται. ἴσως δὲ ἔμῳ λέγουσι ἐστὶ τὸ πρὸς τὴν ἀκρῆν παύσειν εἶναι, οἷον φασὶν εἰ κέποιτες εἶναι τὴν ἀκρῆν τὸ κινῆν αὐτὸ, ὃ δυνάμενοι κινῆν, ἀλλ' ἐν τῇ πρὸς ἀκρῆν τὸ ἰσθμὸν αὐτῆς κινῆσαι. ἐπὶ ἰσθμῷ οὐκ ἀναγκάσει τὸ κινῆν, ἀλλ' αὐτὸ κινῆσαι, ἀπὸ τῆς εἰρημίας.

Tex. 36. Considerandum autem primum quidem de motu. Fortasse namque non solum falsum est substantiam ipsius rationale esse, qualem inquirunt, qui animam dicunt esse quod seipsum mouet aut quod mouere potest: sed vnum quidpiam ex impossibilibus, inesse ipsi motum. Quod dicitur non necessarium, quod mouet & ipsum moueri, prius dictum est.

COMMENTARIVS LXIII.

CVM in tres quasi classes veterum sententias partitus esset; vnam eorum, qui ex motu; alteram, qui ex sensu; postremam eorum, qui ex vtroque philosophati fuerant: quemadmodum primò loco eam proposuit quae nitebatur motu; sic æquum erat, vt ab hac examinis & confutationis principium esset. Propterea primum de motu considerandum proponit; hoc est eorum sententias examinandas, qui motum sequuti de anima natura pronuntiauerant. Plurimumque contra hos est illius labor: paucioribus cognitionis caput tractat: ac tertium, quo motus & cognitio coniungebantur, penitus prætèrmitte; quòd si ex horum neutro definienda sit anima, multò minus fuerit ex vtroque.

Anima motu definitur non nisi.

Ergo tantum abesse inquit, vt anima sit id, quod seipsum mouet; vt non solum id sit falsum, sed (fortasse inquit, quia id nondum probauerat) prorsus impossibile sit inesse ipsi motum. Quibus verbis mouere illam non negat esseque principium motus: à quana enim alia virtute moueantur animalia? Et in 2. libro eam definit id, quo primum viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus. Sed moueri per se esseque motus subiectum: hoc enim est, inesse ipsi motum. Neque etiam negat eam ex accidenti moueri moto corpore: sed moueri per se ac primum; vt inquebant illi, qui eam affirmabant debere mouere seipsum vt moueat corpus, proptereaque mouere corpus, quia seipsam mouet. Hoc enim est, quod additur (aut quod mouere potest) quia scilicet est quod seipsum mouet; alioqui non motura corpus. Aut adiungitur illud, vt omnes comprehendat eos, qui de anima ita senserant, peculiaremque respiciat Platonis locum. Nam vt vniuersè in tex. 20. quosdam dixerat animam pronuntiasse esse τὸ κινῆν, ita nunc vniuersè respiciens omnes eandem primum repetit vocem; deinde Platonem fortasse indicans adiungit (ἢ τὸ δυνάμενον κινῆν) sic enim in 10. lib. de legibus loquutus fuerat Plato. Aliamne, inquit, habemus anima definitionem, quam hanc? τὴν δυνάμενον αὐτὸν εἶναι τὴν κινῆν κινῆσαι. Denique cum hæc sententia Platonicum ceteris esset communis, dici potest Philosophum ceteris illum adiungere voluisse; duoque illius indicasse loca & diuersum de anima loquendi modum. Quippe in Phædro vocauerat illam τὸ αὐτὸ κινῆν, & in altero loco τὸ δυνάμενον κινῆν.

D qui de anima ita senserant, peculiaremque respiciat Platonis locum. Nam vt vniuersè in tex. 20. quosdam dixerat animam pronuntiasse esse τὸ κινῆν, ita nunc vniuersè respiciens omnes eandem primum repetit vocem; deinde Platonem fortasse indicans adiungit (ἢ τὸ δυνάμενον κινῆν) sic enim in 10. lib. de legibus loquutus fuerat Plato. Aliamne, inquit, habemus anima definitionem, quam hanc? τὴν δυνάμενον αὐτὸν εἶναι τὴν κινῆν κινῆσαι. Denique cum hæc sententia Platonicum ceteris esset communis, dici potest Philosophum ceteris illum adiungere voluisse; duoque illius indicasse loca & diuersum de anima loquendi modum. Quippe in Phædro vocauerat illam τὸ αὐτὸ κινῆν, & in altero loco τὸ δυνάμενον κινῆν.

E iam quot argumentis aduersus hanc sententiam vtatur, non satis fortasse conuenit. Nam S. Thomas alijque nonnulli sex duntaxat numerarunt: neque id quod statim adiungit, necessarium non esse quidquid aliud mouet & ipsum moueri, argumentationem vllam continere, sed hypotheseam quamdam ex ijs accepta, quae in 8. physic. lib. fuerant antea demonstrata. Videtur tamen optima esse argumetatio aduersus eos, qui animam propterea dicerent mouere seipsam, quòd nihil possit mouere aliud, nisi moueatur ipsum: neque immaterialia admitterent entia præter corporea.

Argumentum.

Quæ omnia summo compendio confutari videntur tota illa disputatione allegata, qua Philosophus demonstravit aliquid esse mouens immobile, illudque immateriale & incorporeum. Ac rursum in ijs, quæ mouentur, nihil posse mouere seipsum primò; sed quidquid mouetur, ab alio moueri: partemque habere mouentem distinctam à parte mota: atque in animalibus quoque, quæ maximè videntur à seipsis moteri, partem huiusmodi esse; siue cor sit, siue anima; à corpore moto distinctam. Demonstrationes inde petantur, ne nimis in longum commentarius excrescat. His verò demonstratis conficitur necessarîo, non posse animam seipsam primò mouere: cumque distinctis non constet partibus, minimè in ea posse partem mouentem, & partem motam reperi. Itaque eam totam esse partem mouentem; quæ ex accidenti, vt iam dictum est, moueatur.

Possêt quispiam fortàsè respondere, animam ab illis positam fuisse ignem eiusmodi aliud compositum, in quo pars mouens & pars mota, forma & materia, leparari possunt; vt Aristoteles quoque fatebitur. At non ita loquuti essent ijs, qui materiam nondum cognouerant, vt ex i. Physic. lib. perspicuum est: ignemque & simile aliud corpus principium substantia: & idèò ortum & compositionem substantialem negabant. Sed & animam asserere primò & per totum mouere seipsam. Denique prima hac argumentatione visus est præsertim Philosophus impugnare rationem, qua ducebantur illi, vt animam crederent mouere seipsam; quòd alioqui non posset mouere corpus. Hoc autem impugnatur, quia demonstratum alibi est quodpiam esse mouens immobile: quòd omne quod mouetur, moueatur ab alio; neque in hoc progredi liceat in infinitum, si motus omninò futurus sit: sed aliquid erit mouens, quod ab alio non moueatur. Quòd si à seipso moueri dicatur, aut totum mouet & mouetur, aut vna parte mouet, & alia mouetur: totum mouere & totum moueri non potest, quoniam mouet quod est actu, moueturque quod potestate resque eadem simul & eiusdem comparatione actu & potestate nequit esse: quod si vna parte mouere, altera moueri dicatur; aliquid igitur est, quod mouet & non mouetur. Hæc omnia breuitate summa Philosophus argumentatione prima comprehendit.

Porrò si Platonem dicat Simplicius per se mobilem animam appellasse, vt eius naturam ostenderet ex partibili & impartibili constantem atque inter extrema mediam: & mobilem quidem inferiorem eius partem, per se verò immobilem superiorem, hoc est intelligentem; illudque irrationalem, hoc rationalem significasse: quidpiam dicet peculiare Platonis; cum tamen non is solus, sed alij plures ita loquuti essent. Sed & Platonis argumentum suadere secus videtur. Quippe in Phædro animam per se mobilem esse concludit, quoniam à seipsa mouetur, habetque insitam sibi vitam. Quod. n. à seipso mouetur; semper mouetur, quia nunquã seipsum deserit. Quæ tamen probatio tota hoc solum ostendit, quòd Aristoteles fatebitur; animam per se & in se mouendi vim habere; qua nimirum corpus per se, seipsam verò ex accidenti moueat. Quamquã & de alio quopiam genere motus loquutum fuisse Plato-

nem, antea significauit.

TEXTVS.

Διχως δ̄ κινείται παντός ἢ ὅ καὶ ἔπεται, ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ καὶ ἔπεται ὁ λόγος, ὅσα κινείται τὰ ἐκ κινήσεως ἴσως, οἷον πλωτῆς. ἢ ὅ ὅμοιος κινείται τὸ πλοῖον. τὸ μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ κινείται, ὃ δ̄ τὸ ἐκ κινήσεως ἴσως. διὸ καὶ ἐστὶ τῶν κινήσεων. οἷον ἐστὶ τῶν κινήσεων, ποδῶν βάσις. αὐτὸ δ̄ ἀπὸ αὐτῶν. ἢ ὅ ὅμοιος ὁ τοῦ πλωτῆος ἴσως.

Duobus autem modis cum moueantur omnia, aut enim per aliud, aut per se. Per aliud verò dicimus, quæcumque mouentur eo quòd in re mota sint; vt nauis. Etenim non similiter mouentur ac nauis. Quoniam hac mouetur per se, illi verò, quòd in illa mota sint. Manifestum autem in partibus. Proprius namque est motus pedum in grege iussusque verò & hominum. Non inest autem tunc nauis.

COMMENTARIVS LXIV.

Hypothesis quædam in his continetur ad argumentationem alteram instruendam necessaria. Ex qua perspicuum erit quomodo moueri animam neget, & rursum quomodo fateatur: idque præfert, quòd in tex. 19. pollicitus est accepturum se, si quid bene à veteribus fuisse dictum; repudiaturum autem, quæ non bene. Accipit enim moueri animam; at non per se, verum ex accidenti; vt concludit in tex. 39. Duplicem igitur motus acceptione distinguit. Nam quidquid mouetur, aut per se mouetur, aut per aliud; hoc quæ ex accidenti moueri dicimus. Per se mouetur illa, quæ proprium sibi habent motum: ex accidenti verò seu per aliud, quæ alterius motum sequuntur. Sanè dum mouetur nauis, mouetur & nauis; non tamen eodem modo: sed nauis per se, quia proprius illius est is motus; naua verò & quicumque continentur nauis, ex accidenti; quoniam etsi proprium nullum & peculiarem habeant motum, sed partibus quiescant omnibus aut etiam dormiant; nauis tamen mota mouentur, & cum ea progredientes in aqua iter suum conficiunt. Hoc nimirum est argumentum ex partibus, quòd Philosophus adducit, vt nauam ostendat ex accidenti, non per se moueri. Cum enim per se mouetur, partibus suis & membris mouetur, pedibus incedendo, vt homines ceteri; atque hic est proprius ipsius motus vt Homo est. At is motus tunc cessat: non igitur per se mouetur.

Quo loco adnotarunt Simplicius & Philoponus concessisse Philosophum animam ex accidenti moueri; eo scilicet motu, quo corpus, in quo est, mouetur; at non per seipsam. Porrò Themistius, Philoponus, & post eos Auertoes, ea quæ per aliud seu ex accidenti mouentur, dupliciter faciunt generis. Quædam eiusmodi sunt, vt proprium alium habeant motum, aut certe habere possint; vt naua nutritionem, accretionem, alterationem, incessum: alia nec habeant nec habere possint; vt albedo, nigredo, & accidentia cæcæ, quæ in corpore quolibet continetur. Anima ad posterius hoc genus pertinet; non quòd accidentis sit (est. n. substantiæ forma) sed quòd nullius per se motus capax existat, & vt Aristoteles paulò antè loque-

loquebatur, vnum quidpiam ex impossibilibus sit inesse ipsi motum. Itaque hoc quidem perfimilis natura est anima, quod vt nata, sic anima eam tenus mouentur, quatenus impellunt & mouent id, in quo sunt: neque enim ille nauim, neque hac corpus deserunt dum mouent; quin potius opertantur in illis. At hoc differt, quod naua prater nauis motum habet alium sibi proprium, quo per se vel extra nauim moueri potest; anima non habet. Accidentibus similis hac ex parte est; at ab illis ideo diuersa, quod principium est & causa motus in corpore, quo ipsa quoque mouetur; accidentia nullo modo sui motus existunt causa.

Iam prater eum motum, qui dicitur esse per aliud, quia in eo est, quod mouetur alius item est, quo per aliud moueri dicitur id, quod per partem sui mouetur. Hunc alibi significatum pretermisit nunc Aristoteles, quod anima conuenire minime videbatur, neque argumentationi suae futurus erat vsui. Quod si motum pedum obijcias, quem is proprium & per se dixit esse: respondendum est, duobus modis pedes moueri posse, aut progrediendo, aut alio quouis modo: vt si quemadmodum sedens aut cubans manum vel caput moues, ita & pedem moueas. Si posteriore moueantur modo, non per se; sed ex accidenti moueri totus homo dicitur, quia per vnam tantum partem mouetur. Priore autem per se; quonia dum incedunt pedes, totum corpus portant, totusque homo mouetur, & pars ea homini toti mouendo dicata est. Ita id accipio, quod Philoponus dixit, pedes sine conspiratione & concordia totius corporis non moueri: hoc est non solos ipsos, sed simul per illos quasi instrumenta totum corpus per se moueri.

Motus partium duplex.

TEXTVS.

Διπλῆς ὁ κίνησις τῶν κινήσων, ἡ μὲν ἐπισημασμένη τῆς τοῦ σώματος κινήσεως, ἡ δὲ τῆς ἀντικειμένου κινήσεως, ἡ δὲ τῆς ἀντικειμένου κινήσεως, ἡ δὲ τῆς ἀντικειμένου κινήσεως.

Tex. 3. Duobus igitur modis cum dicitur moueri, nunc de animo consideramus, num per se moueatur particepsque sit motus. Quatuor vero existentibus motibus, latrone, alteratione, decretionem, accretione.

COMMENTARIUS LXV.

Generalem Hypothesin ad rem presentem primum contrahit. Si enim quidquid mouetur, aut per se mouetur aut per aliud (quod iam ex accidenti moueri nominat) animam quoque necesse est altero horum modo moueri. Deinde Hypothesin aliam accipit, antequam de priori constituat. Quatuor autem ponit esse species motus.

Sane apud Aristotelem tum reperias κίνησις, tum μεταβολή; tum inquam motum, tum mutationem: vnde illud lib. 3. Physic. exordium. Quoniam natura principium quidem est motus & mutationis. Quae voces tantundem interdum valent, proque eodem vsurpantur; & absque discrimine visus est idem ipse Philosophus in opere illo vsque ad quintum librum vsurpasse; quare in tex.

Motus Compositio ut differant.

A 97. lib. 4. aperte dixit; Nihil autem referat in presentia dicere motum aut mutationem. In quinto autem lib. ita distinxit, vt mutatio aut in substantia versetur, aut in accidentium genere momentanea sit, vt ex tex. quoque 23, lib. 1. conijcias. Motus vero vel in quantitate, qualitate, & vbi consideretur; vel cum tempore fiat & successione. Illa inter contradicentia vel priuanti versetur, hic inter contraria. Nam si vim ipsam vocum perpendas, facile videbis, quoquo modo distingui, vel etiam cum absque distinctione vsurpantur. Quippe motus id videtur esse, quod quieti opponitur & statui, velut progressio & habitus priuanti oppositus: mouerique illud dicitur, quod non sistit, sed progreditur ulterius. At mutatio variationem quandam & transitum ex vno in aliud significat. Etsi motus adindefinitam semper mutationem habet: quia si mouetur & non sistit, profecto mutatur & ex vno ad aliud transit. At non contra; quoniam subito mutari quidpiam potest. Ita latius mutatio patet, quam motus.

Mutatio igitur, vt variationem solam significat, duo duntaxat videtur intoluere: quorum alterum sunt duo termini, a quorum vno mutetur ad alterum: deinde aliquid tanquam subiectum, quod ab vno termino ad alterum transeat, mutaturque dicitur. Quare si de mutatione vniversè queras, siue ea per se siue ex accidenti, siue subito siue cum tempore & successione fiat; tot illius species sunt, quot entis. In quolibet enim entis genere quoquo modo fieri variatio potest. Quod etiam Theophrastus sensit apud Simplicium in commentario 20. lib. 5. & idem ipse Simplicius Eudemum, Alexandrum, & Theophrastum sequutus in commentario 5. lib. 3. ad omnes categorias scripsit esse motum. Quin Aristoteles quoque in tex. 5. lib. 3. motus, inquit, & mutationis species tot sunt, quot entis: & tex. 6. lib. 5. quae ex accidenti est mutatio, in omnibus est, & semper, & omnium: & rursum tex. 10. & 12. ad relationem, actionem, & passionem fatetur esse motum ex accidenti. Iam mutatio per se vniversa tum subita, tum temporanea, non nisi quadruplicis generis esse definitur in tex. 6. libri 3. substantiae ortus & interitus, qualitatis alteratio, quantitatis accretio & decretio, vbi demum latio.

Mutationis notio & species.

Denique motus proprie dicti qui a mutatione distinguitur, tres tantum species esse concluditur in tex. 18. lib. 5. in qualitate, quantitate, & vbi. Quorum si rationem queras, ea perlegas, quae in quinto libro copiose satis disputantur.

Motus species.

Ego vero duos quasi distinguiam gradus. Primus erit illius motus, qui & per se intenditur a natura, & ab alio nullo antecedente motu aut mutatione pendet. Hic tum in qualitate reperitur, tum in vbi. Nec tamen in vniverso qualitatum genere, sed in principibus illis, quae per se agendi vim habent. Calefactione siquidem & per se quaeritur calor, & propria caloris actione tractus fit a frigore ad calorem; neque alia opus est mutatione, ex qua sequatur calor. In ceteris qualitatibus, quae secunde vocantur, mutatio est, quam per se natura procurat; at ea supponit aliam principum illarum mutationem. Mutatio etiam loci ita fit virtute propria ad motum talem determinata; vt ab alio motu

Motus duogradus.

Cur ad
vbi potius
quã
ad locũ
dicatur
esse mo-
tus.

vel mutatione non pendeat: & in 8. Phisic. lib. lo-
calem motum ostenditur esse omnium primum,
quoniam ab alio nullo pendet atque ab eo pen-
dent ceteri. Nam alteratio quoque, quæ intrin-
secè à nullo pendet, extrinsecè aut à cœlesti pen-
det motu, aut agentis & patientis coniunctio-
ne indiget. Hancque mutationem per se natura
procurat, vt naturalis loci acquisitione optimè
habeant singula diuissimèque conferuentur. Di-
citur tamen esse motus ad vbi potius, quàm ad
locum, quoniam locus forinsecus est neque mo-
bili inhaerens acquiritur: vbi intrinsecum est & in
ipso consideratur, eadèmq; mutatione tum ac-
quiritur forinsecus locus, tum intrinsecum vbi;
quod nil aliud, quàm corpus esse in loco, signifi-
cat. Et alteratio quidem intrinsecum solum
habet terminum, formam in alterato corpore
inherentem: quoniam actione fit forma, quæ
similem sibi producendi vim habet. At localis
motus primum acquirit extrinsecum termi-
num, ambientem locum; quia motrix virtus
similem sibi formam procreare non valet; sed
actum solum secundum promere, quo mouet &
transfert corpus. Quo fit, vt si moueat in pleno,
ex vno in alium locum transferat, nouisque ambi-
ens acquiritur locus, ex quo in contento & lo-
cato corpore consequatur vbi velut secundus ter-
minus eiusdem motus.

Tam verò alter gradus est illius motus, qui etfi
per se à natura quaratur, alium tamen anteceden-
tem consequitur motum. Sanè duos illos iam
propositos, alterum in qualitate, alterum in vbi,
ceteri omnes consequuntur: Alterationem enim
in qualitate comitantur, tum substantiæ muta-
tio, ortus atque in teritus; tum quantitatis, accre-
tio & decretio. Quippe cum nec substantia nec
quantitas insitam sibi agendi vim habeant, necesse
est qualitatum actionem sequantur, & si de
motibus quoque qui ex accidenti fiunt, dicen-
dum sit; indè etiam mutatio fit in relatione, muta-
to scilicet fundamèto, quod aut quãtitas est aut
qualitas aut actio & passio; mutationèque quali-
tatum mutatur. Motum autem in vbi mutatio
sequitur Situs & Habitus; quoniam hæc locali
acquiruntur motu. Interdum etiam Relationis,
vt dextri & sinistri, distantia, & similibus, quæ re-
lationem significant. In actione & passione si quæ
mutatio sit, ea modo alterationem, modo lationem
consequitur. Denique mutatio in Quando,
cùm ex eo fiat, quòd successiue & diuersis moti-
bus moueatur quidpiam, omnes illos motus aut
mutationes comitatur, cuiuscunq; generis sint;
modo cum successione fiunt.

Hæc per digressionem fortassè dicta cuiuspiam
videantur. Mihi quidem certè non item: sed vt
summo pere necessaria ad intelligendum id, quod
dicebatur, quatuor esse motus, lationem, altera-
tionem, decretionem, & accretionem. Substan-
tiæ namque mutationem prætermisit; tum quod
ea propriè motus non sit; quod tanquam alibi
demonstratum accepit: tum quòd non in indiui-
duo consideretur, sed ad speciem pertineat. Illud
enim viuens, quod loco mouetur, alteratur, auge-
tur, & minuitur, non gignit seipsum, sed alterum
quale ipsum, quo species conferuetur.
Porro lationem & alterationem primum, dein-
dè accretionè & decretionem memorauit, quòd

A priores duo motus primi gradus sint, hoc est non
solum per se quæsiti à natura, sed etiam ab ante-
cedente alio motu per se non pendentes: poste-
riores verò secundi gradus, hoc est per se quidem
intenti, at alterationem consequentes. Lationem
verò primam nominauit: tum quia genus illud
motus omnium primum est, vt iam in 8. Phisic. di-
ctum est: tum vt alterationem cum accretione &
decretionem coniungeret oratione; quemadmo-
dum re ipsa in viuentibus coniuncta est, dum na-
turi caloris actione augentur viuentia & minuan-
tur.

B Ad extremum quatuor hic fecit species motus,
quas alibi tres tantum numerare solet, accretio-
nemque & decretionem tanquam duas posuit,
quas vbiq; vt vnam in vno Entis genere, quan-
titate inquam versantem posuit. Propter eadè quòd
vt est in 3. Phisic. libro tex. 6. & lib. 5. tex. 18. vno
communi nomine appellari non poterat, duasque
species pro vno communi genere dixit. In ceteris
commune adest nomen; quia omnis motus in
qualitate alteratio est, & omnis de loco ad locum
latio.

TEXTVS.

Ἡ μίαν τῶν κινήτων ἀπὸ τῆς φύσεως, ἢ πάσης. Ἐὶ δὲ κινήτων
μὴ κινήτων συμπεριλαμβανόμενα, φέρεται ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς. ἢ δὲ
φύσιν, ἢ πάσης. πᾶσι δὲ αἱ λαβήσιμα κινήσεις ἐν πάσι. ἢ
δὲ ἐστὶν ἡ φύσις τῆς ψυχῆς τὸ κινῆσαι ἑαυτὴν, ἢ κινήτων συμπε-
ριλαμβανόμενα, τὸ κινῆσαι αὐτῆς ὑπὸ τῆς φύσεως, ἢ τὸ
περιπέσει. κινήτων δὲ ἢ πάσης, ἀλλὰ καὶ συμπεριλαμβανόμενα. ἢ
δὲ ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἢ κινήτων κινήτων τὸ σωμα. διὸ καὶ ἐκ τῆς φύσεως
αὐτῆς. τῆς δὲ ψυχῆς ἕνεκα, ἢ τῆς φύσεως κινήτων κινήτων.

D Aut vno ex his moueretur utique, aut pluribus, aut
omnibus. Si verò mouetur non ex accidenti; natura sanè
institit ipsi motus. Si autem hoc, & locus, Omnes enim com-
memorati motus in loco sunt.

Quòd si est anima substantia mouere seipsam, non tam
ex accidenti moueri inveni ipsi, vt albo aut trichato: mou-
entur enim & hæc, sed ex accidenti. Cui namque in-
sunt, illud mouetur corpus. Quare nec est locus ipsorum
Anima verò fuerit, si quidem natura motus parti-
iceps sit.

COMMENTARIVS LXVI.

E EX duobus acceptis Hypothesibus; altera,
quidquid mouetur, aut per se moueri aut
per aliud: altera, quatuor esse species motus pro-
ximè commemoratas: argumentationem iam in-
struit suam. Si mouetur anima, aut vno illorum
mouetur motum, aut inquam loco, aut altera-
tionem, aut accretionem, aut decretionem; aut pluri-
bus, aut omnibus. Atqui nullo moueri potest.
Nam quidquid eorum aliquo mouetur, nisi ex
accidenti moueatur alterius motu, natura sua
& ab insito sibi principio moueri necesse est. Na-
tura enim in vno quoque principium motus
existit. Ita planioribus verbis declarat id, quod
antea dixit, moueri per aliud & moueri per
167

se: vt moueri per aliud tantundem sit ac ex accidenti moueri: mouerique per se sit vi & natura suapte moueri: quem motum antea propriū quoque dicebat. Iam quidquid ita mouetur, in loco est. At anima non est in loco, non igitur per se vilo illorum mouetur motuum.

Solos autem commemoratos excludit motus: quoniam & oritur sanè & interit anima; quodque oritur & interit, non est opus in loco esse. Et quemadmodum ait Philoponus, ex vitio sapè ad virtutem mutatur, & ex ignorantia ad scientiam. Verum hæ mutationes quidem sunt, at non veri & propriè dicti motus. Maximè enim alterationes essent: atqui alteratio corporeus censetur motus, & inter principes illas qualitates, quæ agendi vim habent, versatur. Virtus autem & vitium, scientia & ignorantia, habitus quidam & priuationes sunt: in quibus generatio potius consideratur, dum perfectio acquiritur; aut corruptio, dum amittitur. Quippè essentia non essentialium modò partium perfectione absoluitur, verum etiam proprii habitus propriæque virtutis. Nam vt corpus ægotans, etsi nulla parte mutilatum, perfectum tamen non est, neque propriè humanum corpus appellatur; quòd secundum naturam non habeat, nec rectè operari valeat, velut penè emortuum: sic anima virtutis experta perfectione sua orbata præter naturam habet, nec operari pro dignitate valens, rationali vita velut demortua est, & omonymè rationalis anima; cum ex rationis præscripto non operetur. Sed & virtus & scientia secundum naturam sunt, vitium & ignorantia præter naturam: alteratio autè qualitatium est, quæ ex accidenti adsint & absint absque subiecti interitū. Ita nimirū Alexandrum cæterisque Peripateticos sensisse scribit Philoponus. Immo & Aristotelem ipsum reperies in 7. Physic. libro tractasse hunc locum. Vbi etiam, vt Simplicius adnotat, mutationes huiusmodi ostensum est post passionem & alterationem fieri; quæ non anima, sed animalis sunt.

Potuisent Aduersarij respondere moueri multa, quæ locum non habent, vt album in genere qualitatis, & alterationis motus; & in quantitate tricubitum, addita vel subtracta quantitate quæpiam: & cætera similiter accidentia. At Philosophus vtget, hæc sanè moueri, sed ex accidenti; motu corporis, in quo sunt: quæque ita mouentur, vt proprio carent motu, sic proprio non indigent loco; sed & locum & motum ex accidenti habent. At si anima suapte natura & per se mouetur (quippè motum in illius definitione ponebant, cum animam dicerent esse id, quod seipsum mouet) omnino proprium eam locum habere oportet, quia & proprium habet motum.

Hæc est tota Philosophi argumentatio. In qua cum accipit, quidquid mouetur in loco esse, tantundem Philoponus interpretatur, ac esse corpus: putatque acceptum ex tex. 32. lib. 6. Physic. vbi demonstrat, omne quod mouetur, esse corpus quantum. Quare si anima mouetur, corpus vtique fuerit. Quod aduersus Platonem disputari affirmat, qui incorpoream animam asserbat. Cui Aristoteles illam quidem concederet non esse corpus: tum quia potius est actus & forma corporis: tum quia cum adsit corpori illudque totum permeet, si ipsa quo-

que foret corpus, duo corpora simul & in eodem loco essent seseque vicissim penetrarent. At incorpoream substantiam esse fortasse nõ itè: siquidem corporis forma sit: etsi non omnis, pleaque certè ex corporis prodeat potestate, simulque cum illo & oriatur & occidat.

At neque nunc aduersus Platonem seorsim disputatur; sed vniuersè aduersus omnes, qui animam per se moueri dixerant; quorum plerique corpus quodpiam eam esse voluerant. Itaque quod mouetur esse in loco, propositio est pluribus aliis in locis inter argumentandum vsurpata: vt in tex. 8. lib. 5. Physic. dum substantia ortum probaret non esse motum; & in primo lib. de Cælo tex. 74. cum nullum ostenderet esse corpus infinitum. Neque esse in loco significat esse corpus; sed id, quod consequitur corpus, seu corpori conuenit: siquidem omne corpus, quod finitum est & terminatum, occupat locum. Quare quod per se mouetur, oportet esse corpus; & quia corpus est, esse in loco. Quia verò anima non est corpus, sed quidpiam in corpore, consequens est eam non esse per se in loco, & ideo nec per se moueri. Nam etsi in corpore inest, non est tamen vt in loco, sed vt forma in materia mouensque in mobili. Quæ si esset vt in proprio loco, posset nimirum, dum per se moueretur loco, proprium mutare locum, corpusque illud, in quo esset, deserere atque ad aliud transire.

Dum verò Simplicius animam probat non esse in loco, quoniam impartibilis tota vbique est in animalis corpore, impartibile verò locum non occupat: de intelligente anima verè diceretur. Cætera partibiles sunt atque in corpore extensa, vt alibi ostenditur: sed vt ex accidenti sunt quantæ & extensa, quantitate & extensione corporis; sic non per se, sed ex accidenti & ratione corporis sunt in loco.

D *Digestio VIII. Quomodo quidquid mouetur sit in loco.*

Cæterum Philosophi propositio, Quidquid mouetur est in loco, magnam in supremo orbe difficultatem habet. Is enim perpetuo voluitur motu; nec tamen, quia supremus est, in loco est: siquidem locus in 4. Physicorum lib. superficies continens definitur esse.

Si non tam Aristotelem, quam rem ipsam consideres, facilis responsio erit, supra orbem omnes, qui mouentur, alium quendam esse immobilem à sacris nostris Theologis affirmatum, velut supremi orbis locum; intra quem is mouetur. Philosopho tamen incognitum, quòd cum careat motu, nullum cognitioni argumentum dedit. Sed Philosophi iam interpretem agimus. Quid igitur? Aliquòdne corpus loco mouetur sine loco? Video terram quoque ad mundi centrum moueri, non tanquam ad continentem superficiem, sed velut ad medium; vt mundi partem eam occupet, quæ leuibus elementis circa superiorem partem cælestibus corporibus proximam occupantibus relinquebatur, inanis: & tamen locus dicitur esse terminus localis motus, & propter eum quæritur in tex. 32. indicati libri.

Ergo localis motus, siue rectus sit, siue in orbè, hoc differt à cæteris speciebus motus, quòd natu-

Corpus
ægotans
& anima
virtutis
expertæ
per præ-
ter na-
turam
habent.

Quod
mouetur
esse in
loco.

Localis
motus
in loco